

Magyari Lajos litográfus

Murádin Jenő: „*En Bolygó szél vagyok*” Egy székely litográfus a reformkorban. = Székelyföld. 2017. 7. sz. 135 – 148 p.

A Székelyföld 2017. júliusi számát a székelytompai Magyari Lajos litográfiai díszítik. Murádin Jenő művészettörténész tanulmánya rajzolja meg ennek a nagyobb elismertségre érdemes művésznek a pályaképét.

1846 –ban jelent meg Kolozsvárott a *Kiskövet* c. hetilap Magyari Lajos szerkesztésében, amely, korát megelőzve, bőségesen tartalmazott könyvatos képeket, melyek között még színes litográfiák is akadtak. Bár a könyvatos történetével foglalkozó szakirodalomban nem ismeretlen Magyari Lajos munkássága, pályaképe mégis feltáratlan maradt.

Származására inkább csak előnevei utaltak. Hol szentháromsági, hol pedig székelytompai Magyari Lajosnak nevezte magát. A református egyházi anyakönyv, ma már alig olvasható, oldala szerint Székelytompán Magyari Zsigmondnak Lajos nevű fia 1813. április 17-én született. A Nyárád mentének ebben a ma is jószerint színmagyar régiójában gyakori a Magyari név. Az igencsak szerényen élő család gondot fordított arra, hogy a tehetséget mutató gyermekek kellő felkészültséget kapjanak. Így lett Magyari Lajos a marosvásárhelyi Református Kollégium növendéke 1825 – 1833-ig, majd Kolozsvárra ment, mert itt lehetett az akkoriban népszerűsödő könyvatos-technikát elsajátítani. Kolozsváron –szebeni példa nyomán –ebben az időben két könyvatos nyomda is működött. Barra Gábor (1799–1837) nyomdász és kőrajzoló is Szebenből jött át és Bécsben vásárolt felszereléseket a református kollégiumi nyomda számára. Elképzelhető, hogy Magyarinak is ő szolgált útmutatásul, csakúgy mint korábban, Szebenben Barabás Miklósnak.

Magyari elgondolása az volt, hogy erkölcsnemesítő társadalmi kiadványt indít, és azt könyvatos képekkel illusztrálja. 1844-ben el is indította a „közönség részvétlensége” miatt tiszavirág életű *Életelvek* című lapját. Ezt megelőzően 1842-től adta ki az *Erdélyi Nemzeti Fejedelmek* című sorozatát, amely festményekből áttett könyvatosokat tartalmazott, de 1844-ben ez a kezdeményezése is csődöt mondott.

Székely állhatatossággal azonban Magyari újabb, átgondoltabb programmal, folyóirat kiadásba kezdett. 1846-ban meg is jelent a *Kiskövet* c. általános ismertető hetilap, mely később szépirodalmi és művészeti lappá alakult. A mecénások által támogatott lapban prózai írások, elbeszélések, „beszélykék” valamint tájleírások, történelmi időköt idéző emlékezesek, színházi tudósítások, farsangi mulatságról, fürdőéletéről, divatról szóló beszámolók jelentek meg. Az illusztrációk kizárólag Magyari könyvatai.

Ifj. Szilágyi Ferenc, a kollégium történelem- és filológiatanára kezdetektől figyelemmel kísérte Magyari pályáját. Pártfogóként is segítette a gondokkal küszködő Magyarit. Kiváló oktatói és kutatói kvalitásai felül tudták írni Magyari szemében Szilágyi megrögzött konzervativizmusát is. Id. és ifj. Szilágyi Ferenc Magyari által készített könyvatos portréját máig őrzik a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban.

Mivel a reformkori eszmék nyílt kifejezésének vajmi kevés esélye lehetett ebben a korban Magyari Lajos valóságos gondolatait a haza jövője iránt a szövegekből meg nem ismerhetjük. Van azonban egy képe mely a reformkori törekvések allegóriája is lehetne. 1846–47-es erdélyi országgyűlés, a diéta megnyitása alkalmából közölte a *Kiskövet* 36. száma. A könyvatos kép a nemzetek gyülekezete (öltözékük alapján azonosítható magyarok, szászok, románok és ruszinok) egy akarattal emelnek egy zászló a magasba. Fölöttük az osztrák kétfejű sas, karmában egy mérleg és egy kard. A kép értelmezését a „Remélünk” felirat teszi egyértelművé.

Az 1846 és 1848 eleje között kiadott lap hetvennél több litográffiát közöl. Olyan teljesítmény ez, amelyre korábban csak Barabás Miklósnál illetve Szathmári Pap Károlynál lehetett találni. Bár Nagy Zoltán (*A magyar litográfia története a XIX. században*. Budapest, 1934.) kifejezetten nagyra értékelte Magyari Lajos fejlődését a rajzolás és a technikai ismeretek terén, a *Kiskövet* rajzai ingadozó minőségűek.

A képek tipológiájuk szerint: portrék, tájak, kompozíciós jelenetek, zsánerek. Többségük azonban portré, hiszen ez volt a kor társadalma által leginkább igényelt. Egy részük valamilyen évfordulóhoz, életrajzi mozzanathoz kapcsolódik (Pestalozzi centenárius 1846; István főherceg, Magyarország utolsó nádora 1846; IX Pius pápa, megválasztása

alkalmából 1846; Dugonics András; Horváth István történész és nyelvész, Vajda Péter költő nekrológjai 1846; Liszt Ferenc kolozsvári fellépése 1846). Sorozattá állnak össze a diétai arcképek, melyek az utolsó erdélyi rendi országgyűlés küldötteiről készültek. Ezek a portrék a kor kultúrtörténeti horizontjába szorosan illeszkedtek, hiszen számos előzmény ismert a művészettörténetben: Szabó János könyvmatos arckép sorozata 1834-es erdélyi országgyűlés követeiről, Barabás Miklós abamaradt sorozata az 1837-es szebeni országgyűlés küldötteiről és Szathmári Pap Károly vállalkozása az 1841–43-as kolozsvári diéta küldötteiről. Ehhez a Szathmári féle képciklushoz igazodott Magyarai Lajos hetente megjelenő arckép sorozata külsőségeiben is. Az ő könyvmatos portréi is háttér nélküliek, minden attribútumot nélkülöznek, a hasonlóság és a jellemtükrözés az elsődleges. Színvonalát tekintve „néhány képe megközelíti Szathmári színvonalát, de vannak nagyobb számban lényegesen gyengébbek, sematikusak is.” Magyarai tervezte, hogy a 12 portrét külön füzetben is megjelenteti (hirdette is a lapban), de valószínűleg ez a terve anyagi nehézségek miatt meghiúsult.

Másik képtípusa a tájkép, bár csupán kis számban volt jelen a lapban, Magyarai Lajos legszínvonalasabb litográfiái közé tartozik. (*Grafenberg*, neves sziléziai fürdőhely, ahol feltehetően maga Magyarai is járt, *A Vezúv*, amely inkább fantáziakép benyomását kelti, *A Detonata bazalt orgonája* az Erdélyi Szigethegységben készülhetett szintén személyes élmények alapján).

Zsánertémái a társasági élet jelenetei a *Kiskövet*ben viszont a korabeli magyar lapok valamint a biedermeier bécsi divatjához igazodott. (*Schmutzer restje*, *Az igen elkapott szerelmes*, *Kártyások*, *A havasi vadász*, *Egy cseber lúg*)

1847-ben jelent meg két kép, melyen Magyarai a színes könyvmattal is megpróbálkozott. Krinolinós leányokat ábrázoló képet feltehetően több is követte, de a csonkult példányokból ezek eltűntek.

A *Kiskövet* kiadása csak az 1845-os esztendőben tűnik zavartalannak. Később egyre több gonddal küszködött, főleg anyagiakkal, ezért váltott a szerkesztő 1847-től a kéthetenkénti illusztrálásra. A könyvmattokat eleinte bekötötték a megjelent számba, majd később csak beillesztettek a lapok közé, s volt úgy, hogy külön és később postázták az elő-

fizetőknak. Az 1848-as év már tetemes kárral kezdődött és az utolsó, 11. lapszám március 7.-én jelent meg.

Vajon milyen arculatot öltött volna a lap a forradalom idején, a cenzúra eltörlésekor? – tesz fel a kérdést a szerző.

A szabadságharc és az önkényuralom messze sodorta Magyarai Lajost a lapszerkesztéstől. Művészi érdeklődése is másfele fordult. Versei jelentek meg korabeli lapokban, majd 1858-ban Magyarai Kossa Sámuel tápiószentmártoni birtokos támogatásával egy vékony kis verseskötet Pesten. Írásai azonban nem utalnak figyelemre méltó költői vénára. Kolozsváron temették el 1859-ben, a Házsongárdi temetőben.

Cholnoky Olga